ԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվանը 6 րուբլի. Առանձին համարները 5 կոպէկով:

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն Խմբագրատանս մէջ:

Օտարաքաղաքացիք դիմում են ուղղակի Тифлисъ. Редакція „Мшакъ“.

ՄՇԱԿ

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (Բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով:

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ուսուցչական ժողովներ:—Ներքին տեսութիւն: Նամակ Շուշուց: Նամակ Արմիանսկից: Նամակ Երևանից: Նամակ Խմբագրին:—Արտաքին տեսութիւն: Թիւրքիա: Ֆրանսիա: Աբխազեան գործեր: Նամակ Պարսկաստանից — «Մշակի» հեռագիրներ: — Յայտարարութիւններ:

ՈՒՍՈՒՑՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

I

Այս ամառ Թիֆլիսում հայոց ուսուցիչների և մի ուսուցչուհու փոքրիկ շրջանում մի վերին աստիճանի համակրելի և անհրաժեշտ հարց բարձրացաւ և մասամբ մինչև անգամ իրագործվեց դա՝ ուսուցչական ժողովների հարց է:

Ինչպէս «Մշակի» ընթերցողներին արդէն յայտնի է այսուհետև Թիֆլիսում ամեն տարի լինելու են հայոց ուսուցիչների և ուսուցչուհիների ընդհանուր ժողովներ:

Ցաւալի կը լինի, եթէ այդ գործն էլ, ինչպէս ամեն մի սըկսված գեղեցիկ (և ոչ գեղեցիկ սկսված) գործ, մեր ղեկավարների շնորհիւ չը հասնի իր նպատակին:

Բայց ինչու հայիս շատ անգամ շատ գործ չէ յաջողվում, կը հարցնեն մեզ:

Մի քանի պայմաններից մէկն էլ, և մեր կարծիքով ամենագլխաւորը, այն է, որ մենք, հայերս, սովորութիւն չունենք նախապատրաստվելու մի նոր գործ սկսելու և առաջ տանելու համար. դեռ րէպէրտուար չը կազմած, դերասաններին ենք հրաւիրում, մեր հասարակութեան, ազգի պահանջներ չիմացած և ուղղութիւն չորոշած և դորա համեմատ աշխատակիցներ չորոնած, սկսում ենք ամսագիրներ և գաւառական թերթեր հրատարակել, առաջուց չը մտածած այս կամ այն ընկերութեան նպատակի վրա, նախապէս չը կշռած թէ ինչ տեսակ մարդիկ են հարկաւոր մեզ այդ նպատակը արդարացնելու համար և ո՞յք են մեզանում, որոնք կարող էին օգտաւէտ լինել, գալիս ենք ընդհանուր ժողովներին և հէնց առաջի աչքի զարնողին ենք ընտրում և այլն և այլն:

Մենք միայն աչքի առաջ ունենք, որ առանց դրամական միջոցների գործ չէ կարելի կատարել և մեր բոլոր նախապատրաստութիւններ շրջանակվում են միմիայն նրանց որոնելով: Թատրոնական րէպէրտուար չունենք, աշխատում ենք աբօնէմէնտի տոմսակներ ծախել, դեռ լրագրի ամսագրի նիւթի, բովանդակութեան, ուղղութեան վրա չենք մտածել, ստորագրողներին ենք որսում և այլն: Մենք մոռանում ենք, որ դրամը գործ չէ, դա միայն մի միջոց է, որով գործ պէտք է կատարվի, իսկ նա երբէք չի կատարվի, եթէ լաւ սկսված չէ: Գործը լաւ սկսելու և առաջ տանելու համար միայն դրամ բաւական չէ—հարկաւոր են ուրիշ տեսակ նախապատրաստութիւններ:

Մի նոր գործ մեզանում բռնկվում է կարծես միայն նորա համար, որ ուրիշ ազգեր վաղուց այդ իրագործել են և ոչ նորա համար, որ դա մեզ անհրաժեշտ է, որ դորանից կարող է կախված լինել մեր յառաջադիմութիւնը, մեր ազգի ապագան:

Ուրեմն եթէ մենք չենք ուզում միայն կապիկութիւն անել, եթէ իրաւ մենք ցանկանում ենք, որ մեզանում մի բան իրագործվի ոչ անուան համար, այլ մեզ օգուտ տալու, մենք այնպէս չը պէտք է սկսենք մի նոր գործ, ինչպէս մինչև այժմ ենք սկսել. մեզ հարկաւոր է, ասում ենք նախապատրաստվել:

Միրզա

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՇՈՒՇՈՒՑ

11 հոկտեմբերի

Արդէն յայտնի է, որ Անդրէաս եպիսկոպոսը հոգևոր իշխանութիւնից նշանակվեցաւ Շուշու առաջնորդ. այս եօթներորդ ամիսը յաջորդում է վեցերորդին, ուրեմն ամբողջ կէս տարի է անցել այդ նշանակած օրից, բայց դեռ ևս Շուշին առանց յաջորդի է և նրա հարիւրաւոր գործերը առանց ղեկավարի: Հոգևոր կառավարութեան կողմից այսպիսի սխալ ընթացքը թող 'ի նկատի առնուի, որ ապագայում մեծամեծ չարիքների և դժուարութիւնների պիտի հանդիպի: Այն գործերը, որոնց վճիռը այսօրից վաղն է ձգվում, ապագայում տարիների չարչարանք պիտի պահանջեն: Ուսումնարանի կալուածական խճճված և հսկայական խնդիրը, գեղերում դպրոցներ բանալու դժուարութիւնները և տեսակ տեսակ արգելքները՝ սրանք այնպիսի մի խնդիրներ են և օրական հարցեր, որոնց անուշադիր թողնելը համարեա թէ կեանքի և մահու նշանակութիւն ունեն Շուշու թեմի համար, և իւրաքանչիւր իզուր անցկացրած բոպէն գուցէ և անդառնալի կորուստ պատճառէ այդ հարցերին:

Եթէ Անդրէաս եպիսկոպոսը իբրև տեսուչ կարևոր է ճեմարանին, նա իբրև առաջնորդ տասնապատիկ աւելի անհրաժեշտ է Շուշու թեմին: Գուցէ նրա տեսչութիւնից այնքան շահ չունենայ ճեմարանը, որքան նրա կամ մի այլ հմուտ, աչալուրջ ու եռանդոտ հովվի բացակայութիւնից, տասնապատիկ պիտի վնասվի Շուշին և իր վիճակը:

Եթէ Անդրէաս եպիսկոպոսը անհրաժեշտ է ճեմարանի համար, ուրեմն թող Շուշու համար նշանակվի մի ուրիշը: Շուշին կարօտ է առաջնորդի, Անդրէաս եպիսկոպոսը չի լինի, մի այլը լինի, միայն Շուշու վիճակը ստանար մի հմուտ, արթուն և եռանդոտ հովիւ:

Ու վերջապէս հոգևոր իշխանութեան կողմից անարդարութիւն էլ է, որ մի վիճակ հոգայ իր բացակայ առաջնորդի ռոճիկը, որից դեռ մի մի կոպեկի չափ հոգացողութիւն չէ տեսել և ոչ էլ յոյս ունի թէ այդ տեսակ ընթացքից (այսինքն նրա բացակայութեան ժամանակ պիտի մի թեթև օգնութիւն ստանայ, բացի վնասը:

Եթէ իրաւ Շուշու հոգսը էջմիածնի սրտին մօտիկ է, թող վերջինս շտապէ փոխել իր այդ տեսակ անտեղի կարգադրութիւնը, որով և մի մեծ բարիք հասցրած կը լինի Շուշու վիճակին, փրկելով նրան սպառնող մեծամեծ վտանգներից:

***

ՆԱՄԱԿ ԱՐՄԻԱՆՍԿԻՑ

Հոկտեմբերի 4-ին

Թէև ձեր պատուական «Մշակ» լրագրին ցարդ ոչ բաժանորդ եմ և ոչ թղթակից, անուամենայնիւ այստեղ իմ ընկերներիս միջոցով ստացված բոլոր համարները անուշադիր չեմ թողած: Կարդալով միշտ մեր ամենից յարգված պատուական լրագիրը, և տեղեկանալով տարաբաղդ Թիւրքաց Հայաստանի անմխիթար դրութեան մասին, չը կարողացանք անտարբեր մնալ, այլ աջակցութեամբ տեղւոյս բարեկրօն Օգսենտիոս Հայրունի քահանայի, որ մի համառօտ և ազգասիրական եռանդով լի ծանուցմամբ այս օրերս եկեղեցու բեմից հրաւիրեց տեղւոյս բարեպաշտ հասարակութիւնը մասնակցելու ազգային գործին, բաց արինք մի ստորագրութիւն յօգուտ սովելոց և միասին շրջագայելով մեր համաքաղաքացոց տները, ժողովեցինք ընդամենը 169 րուբլի 35 կոպէկ, որ թէև մի հնչին գումար է, այնուամենայնիւ նայելով ժողովրդոց սակաւութեան, չափաւոր է և անկեղծ սրտից բղխած. այս գումարից բաց հանելով մի րուբլի 35 կոպ. ճանապարհածախս, մնացեալ 168 րուբլին ուղարկելով ձեզ սոյն գրոյս հետ, խնդրում եմ, յարգոյ խմբագիր, բարեհաճէք հասուցանել ըստ պատկաներյն, տպագրելով միանգամայն նուիրատուաց անունները պատուական «Մշակիդ» էջերում 'ի միամտութիւն և 'ի խրախոյս ինքեանց և այլոց:

Օզեռեան Մկրտիչ 10 ր., Պ[illegible]եան եղբարք 10 ր., Ալանաքեան եղբարք 10 ր., Նալպանդեան Ստեփանոս 5 ր., Տապախեան Յովսէփ 5 ր., Քարաքաշեան Մկրտիչ 5 ր., Տոակոնեան Յովհաննէս 5 ր. Մելքոնեան Պաղտասար 5 ր., Ծուռվիզեան Մարտիրոս 5 ր., Աբրահամեան Պօղոս 5 ր., Ալթնթօփեան եղբարք 5 ր., Յակովբեան Սիմէօն 5 ր., Ջալիբեան Սարգիս 3 ր., Հալաճեան Անդրէաս 3 ր., Հալաճեան Սրբուհի 3 ր., Ղազարեան Ծերօն 3 ր., Մելքոնեան Մարիամ 3 ր., Մաշտեսեան Գասպար 3 ր., Հալաճեան Յովհաննէս 3 ր., Օպեռեան Ալէքսիանոս 3 ր., Նալպանտեան Լուսեղէն 3 ր., Харитонъ Х[illegible]нчасъ 3 р., Խոռօզեան Յովհաննէս 2 ր., Ռեզնիքեան Գէորգ 2 ր., Տալտապանեան Լուսպարոն 2 ր., Տապախեան Ադամ 2 ր., Օպեռեան Մինաս 2 ր., Մազլումեան Ներսէս 2 ր., Նալպանդեան Յովհաննէս 2 ր., Ղայսերցեան Կարապետ 2 ր., Իշխանեան Խաչուկ 2 ր., Մազլումեան Գաբրիէլ 2 ր., Բախալեան Լուսեղէն 2 ր., Տապախեան Նիկողայոս 2 ր., Բախալեան Մինաս 2 ր., Ծիւնճիւղեան Քերովբ 2 ր., Նալպանդեան Գէորգ 1 ր., Քելովեան Մելքոն 1 ր., Միսիրլեան Եղիսաբէթ 1 ր., Խոռօզեան Յովսէփ 1 ր., Ծիւնճիւղեան Մկրտիչ 1 ր., Ստամպօլցեան Սարգիս 1 ր., Տափխեան Խաչուկ 1 ր., Սօպլայեան Պապուճան 1 ր., Ոսկերճեան Գէորգ 1 ր., Խլեպնիքեան Պօղոս 1 ր., Մազլումեան Լուսեղէն 1 ր., Նալպանդեան Մելքոն 1 ր., Նալպանդեան Մանուկ 1 ր., Եազճեան Աստուածատուր 1 ր., Մազլումեան Սարգիս 1 ր., Լալինեան Ստեփանոս 1 ր., Петро Бѣловянъ 1 р., Վարդանեան Աբրահամ 1 ր. Մարտիրոսեան Մարտիրոս 1 ր., Տօլկինեան Մելքոն 1 ր., Գօմիւրճեան Մինաս 1 ր., Георгій Христофоровъ 1 р., Խուճեան Սերովբէ 1 ր., Христофоръ Михайловъ 1 р., Ժամկոչեան Մարտիրոս 1 ր., Պայեան Աւետիք 1 ր., Мееръ Фи[illegible]ръ 1 р., Спиридонъ Король 1 р., Василій Точачевскій 1 р., Алексѣй Колеченко 1 р., Мееръ Яновикъ 1 р., Петръ Иващенко 1 р., Պոռնազեան Յակովբ 1 ր., Ռեզնիքեան Յովհաննէս 1 ր., Մելքոնեան Գրիգոր 50 կ., Պօղոսեան Գէորգ 50 կ., Филипъ Король 50 к., Քարաքաշեան Գրիգոր 50 կ., Семенъ (грузинъ) 25 к., Շաքինեան Յովակիմ 10 կ.: Ընդամէն 169 ր. 35 կ.: Ճանապարհածախսը բաց հանեալ, մնաց 168 ր.:

Գրիգոր Ալթնթօփեանց

ՆԱՄԱԿ ԵՐԵՒԱՆԻՑ

Հոկտեմբերի 6

Ցրտերն սկսվում են: Այգիները քաղվում են. բերքը միջակ է, գինին կարող է թթու լինել, որովհետև օրերը զով անցան, խաղողը լաւ չը հասաւ, թէև սովորականից երկու շաբաթ ուշ է քաղվում:

Իւղի պուդը 18—20 րուբլի է և չէ էլ ճարվում. պանրի պուդը 9 րուբլի է, ուրեմն շաքարից թանգ է: Ցորենի խալվարը (30 պուդը) 45—55-ի մէջ է խաղում. ցորենատէրերը չեն ծախում, որ ժամանակով աւելի թանգ ծախեն: Կենտրոնական գիւղերում շտեմարաններ են շինվել, բայց ապահովութեան մասին պատասխանատու չեմ: Նահանգապետը առաջարկում է քաղաքիս մէջ էլ շտեմարան շինել, բայց չեմ կարծում, որ քաղաքային վարչութիւնը համաձայնվի: Այդ մասին նիստ կայացաւ, բայց խնդիրն անորոշ մնաց: Քաղաքումս օրական 20 խալվար ցորեն է սպառվում. ուրեմն ամսուայ մէջ 600 խալվար. տարին կերթայ 7200 խալվար. 50 րուբլիով հաշուած՝ կը լինի 360,000 րուբլի. միացրած սորա հետ և միւս կարևոր ծախսերը՝ գուցէ լինէր մօտ [illegible]70,000 րուբլի: Եթէ այս գումարի $^1/_3$ մասն անգամ բաւ լինէր, այնու ամենայնիւ քաղաքը չէր կարող ճարել. իսկ եթէ ճարէր էլ՝ և սկսէր նահանգիցս գնել, ահագին թանգութիւն կը ձգէր ողջ նահանգի և իր շրջակայ նահանգների մէջ. այս միտքը յայտնեց իրաւասու պ. Վասիլ Եղիազարեանցն էլ և միւս իրաւասուները համաձայնվեցան: Հարկաւոր էր ունենալ ուրեմն մօտ 100,000 րուբլի և այդ գումարով դրսից ցորեն բերել տալ և թանգութիւն չէր լինի: Բայց այդ

գումարը միանուագ չի ճարվի և հետևաբար շտեմարան չենք ունենայ:

Շտեմարանի փոխարէն գոնէ պատրաստի դրամագլուխ ունենայինք. այս թէ ոչ հացթուխների ձեռքին գերի կը լինենք:

Հացթուխները գնաչափութիւն (տակսա) ասած բանը չեն ճանաչում. երբ կամենում են փոխել են տալիս նշանակած գինը. քաղաքային վարչութիւնը չէ կարողանում նոցա կամայականութիւնը սանձահարել: Հացթուխների և մսավաճառների կամայականութիւնը կարելի էր զսպել նախ՝ մրցումով, որ չը կայ. երկրորդ՝ այն ժամանակ, երբ ոստիկանութիւնը, հաշտարար դատաւորն ու քաղաքային վարչութիւնը միմեանց օգնէին օրինաց համաձայն, բայց այժմ դոցա մէջ սերտ յարաբերութիւն չէ նշմարվում: Քաղաքային վարչութեան կարգադրութիւնների մեծագոյն մասը մնում է անկատար և օրըստօրէ հասարակութեան համակրութիւնը պակասում նուազում է դէպի այդ ամենակարեոր հիմնարկութիւնը: Սորա պատճառը կայանում է նախ՝ նորանում որ վարչութեան հրաժանգը տակաւին հաստատված չը լինելով նախանգապետից, ամենայն վճիռ մնում է թղթի վրա, կամ շատ դանդաղ է կատարվում. երկրորդ՝ ասում են, վարչութեան գործադիր անդամները չեն համապատասխանում իրանց կոչմանը. երրորդ՝ իրաւասուները չեն աջակցում պարտ ու պատշաճ կերպիւ գործադիր վարչութեան. չորրորդ՝ հասարակութեան մէջ տակաւին չէ մարմնացել ինքնավարութեան վսեմ սկզբունքը. հինգերրորդ՝ ասում են ոստիկանութիւնը համամիտ չէ գործում վարչութեան հետ և ուրիշ պատճառներ էլ կան, բայց հարկաւոր չէ սագերին գրգռել....

Քաղաքային վարչութեան քարտուղարը գրաւոր յայտարարութիւնով մեղադրեց գործադիր վարչութեանը՝ ոչ միայն անգործունէութեան մէջ, այլ և այնպիսի զանցառութիւններում, որք եթէ ստուգվին, բէչական քննութեան կենթարկվեն գործադիր վարչութեան անդամները: Ստուգութեան համար քննիչ յանձնաժողով է կազմվել. կը ցանկայի որ չը ստուգվէին քարտուղարի ցուցմունքները:

Քարտուղարի ընտրութեան ժամանակը լրացաւ, բայց կրկին ընտրվեց հակառակ գործադիր վարչութեան ցանկութեանը:

Ուրեմն իրաւասուների բազմութիւնը (33-ից 24 սպիտակ քար ձգվեց) հակառակ է վարչութեան գործադիր անդամներին: Ով է մեղաւորը, ես չեմ փութաչանում պատասխանել. ցաւում եմ միայն որ բանն այսպէս է:

Պարտք եմ համարում ինձ այս ես ասել, որ եթէ այժմ պ. քաղաքագլուխը և վարչութեան անդամները հրաժարվէին, իրաւասուները չէին կարող նոցանից լաւերին գնել նրանց տեղումը. ուստի պէտք է խոհեմ լինել և փոքր ինչ էլ ներողամիտ, որովհետև գործը նոր է և պահանջում է աւելի փորձառութիւն: Ասացի որ վարչութեան պարտադիր հրաժանգը վաւերացած չէ, այդ պատճառով գործերի դանդաղ ընթացքը վերագրում են այդ հանգամանքին: Դրան են վերագրում նաև քաղաքիս զզուելի և աննկարագրելի աղտոտութիւնը, փողոցների և կամուրջակների քարուքանդ դրութիւնը: Թաղերի գարշահոտ աղբիւսները, քուչաների կանգնաչափ խորութեամբ փոշիները, հում թխած հողախառն հացը, քաղաքի թաղերով, բաց ու կեղտոտ առուներից վազող ջրերը պատճառել են զանազան տեսակ հիւանդութիւններ և վատառողջութիւն: Երևանի պէս ջրառատ քաղաքի գլխաւոր փողոցներն անգամ չեն ջրվում, ուստի փոքր ինչ քամի եղած ժամանակ, քաղաքն անտեսանելի է դառնում փոշու ամպերի մէջ: Այս պատճառով աչքացաւն ու թոքացաւը խիստ առատ է մեզանում:—Ոստիկանութեան կառավարութեան ժամանակ քաղաքիս մուտքը հասնում էր 35 հազար րուբլու, այժմ հասնում է 55 հազարին, բայց էլի քաղաքային արկղը դատարկ է և քաղաքիս մաքրութիւնն էլ նոյնն է, ինչ որ էր ոստիկանութեան միջոցին. այս շատ ցաւալի է:

Պ. Ղևոնդ Ղազարեանը տեսնելով քաղաքային արկղի դատարկութիւնը՝ նուիրել է իր քսակից 10,000 րուբլի, որ Ք ա ռ ա ս ն ա ղ բ ի ւ ր (ղըրխբուլախ) կոչված ջրից խողովակներով ջուր բերվի. բայց ջուրը բերելու համար, ասում են, 20—25 հազար րուբլի պէտք է: Լսում ենք, որ յիշեալ պարոնը տեսնելով որ պակաս գումարը լրացնող չը պիտի լինի, մտադիր է բոլոր ծախսն իր քսակից անել և այդպիսով անմահացնել իր անունը մեր հասարակութեան սրտի մէջ. փառք և պատիւ այդպիսի մեծագործ քաղաքացիներին:

Պարոն Աղէքսանդր Մելիք-Աղամալեանը ևս անցեալ նիստին կամեցաւ իւրովսանն օգնել քաղաքային արկղին, առաջարկելով իր երկյարկի քարվանսարան երեք տարի ժամանակով ձրի, որ տարին մօտ 1000 րուբլի վարձ է բերում, երաժշտական խմբին բնակեցնելու. բայց վարչութիւնը մի այլ տուն վարձած լինելով, չը կարողացաւ ընդունել: Պ. Աղամալեանը նոյն քարվանսարան տասըն ամիս ժամանակով տուաւ Սահակեանուչեան օր. դպրոցին, որ տայ վարձու և վարձն ստանայ, խորին շնորհակալութիւն պ. Մելիք-Աղամալեանին:

Քաղաքային ինքնավարութեան թշնամիները միշտ աշխատում են վարչութեան անփորձառութիւնից ծագած սխալները մ ե ծ ցոյց տալ իսկականից, որպէս զի յաջողցնեն վարչութեան անկումը:

Այս մի երազ է, որ վարչութեան թշնամիները չեն դադարում երազելուց:

Հասարակութիւնը վարգացած չէ այնքան, որ կարողանայ սկզբունքը (պրինցիպը) գործադրութեան կերպից զանազանել: Դժբաղդութիւնը նորանումն է, որ մարդս չը կարողանայ իրան տրուած իրաւունքից օգուտ քաղել և չը կարողանայ ա զ ա տ ո ւ թ ի ւ ն ը գերադասել ս տ ր կ ո ւ թ ի ւ ն ի ց: Իրաւասուներից շատերը կարծում են, թէ «իրաւասութիւնը» մի տիտղոս է միայն, որ շնորհված է իրանց, ուրիշ ոչինչ: Նիստի ժամանակ դոցա պարագլուխն ասում էր. «Միթէ այս տիտղոսը մեզ տրվել է, որ մենք ուրիշների տները մաքուր պահելու վրա մտածենք. ամօթ չէ արդեօք այս «իրաւասու» պատուանունը կրել և քաղաքի թաղերի աղբը հաւաքողների վրա վերահսկողութիւն անել....Պօլիցիան ամեն բան ինքն էր մտածում և անում. հիմայ դուք մեզ կանչում էք և առաջարկում որ ամեն կեղտոտութեան, ամեն պակասութեան մասին մտածենք և գործենք. միթէ ես պարտաւոր եմ իմ բան ու գործը թողել և այս պատուաւոր անունով «խալխի» տները և արտաքնոցները մաքուր պահելու վրա հսկել:»

Շատ բաներ կան ասելու այդպիսի խելօք իրաւասուների մասին, բայց ես առ այժմ թողում եմ, յուսալով որ դոքա վերջապէս կը հասկանան իրանց պարտաւորութիւնը:—Տեղային մամուլի պարտաւորութիւնն է մշակել հասարակութեան կարծիքը դէպի ինքնավարութեան ազնիւ գաղափարը, բայց տեղային թերթի պ. խմբագիրը պարապած է առ այժմ հանգուցեալների ստուերի հետ, և հասկացնում է հասարակութեանը, որ այս ինչ անձը փարմասոն էր և թէ երբ մեռաւ իր ջորու հետ համբարձաւ մինչ եօթներորդ երկինքը: Այդ է պատճառը, որ պ. Պ. պաջանեանը նըկարվում այժմ իշի վրա նստած, իբր կարիկատուր, և կպցնվում է պատերին, իսկ իր թերթը ստացել է արդէն «Պիսակ» անունը, որ նշանակում է բ ո ր ո տ կամ ք ո ս ո տ. և իսկ որ քոսոտել է ու բորոտել այդ թերթը, որովհետև բացի արատաւոր ու անպատկառ ստաբանութիւնից և հայհոյանքներից, ուրիշ մի լաւ բան չես գտնի նորանում: Շատ ափսոս, որ նորա խմբագիրը փիլիսոփայ է և գործով չէ համապատասխանում իր գնած տիտղոսին:

Նորայր

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

—

Սարատով, 7 հոկտեմբերի

«Մշակի» 169 համարի ներքին լուրերի մէջ «Մեղուի» կեղծ անուններով պատսպարված աշխատակիցների թւում դուք յիշում էք և մի անուն—«Սար-Սէր»:

Հարցը այնքան նշանաւոր է, որ ես չը կարողանալով անտարբեր մնալ, բարոյապէս հարկադրված եմ հրապարակօրէն խոստովանվել. որ իրաւի այդ անունը մի ժամանակ իմն էր, իսկ եթէ այժմ մի ուրիշն է սեպհականացրել,—Աստուած բարի վայելում տայ: Բայց արդէն վեց տարի է, որ ես ոչ թէ միայն չեմ թղթակցում «Մեղուին», այլ և չեմ կարդում նրան և նրա երեսն էլ չեմ տեսնում: Ուրեմն եթէ 1874 թուականից յետոյ որ և իցէ աշխատութիւն երևել է «Մեղուի» մէջ այդ ստորագրութեամբ, դա իմը չէ, դա ոչ թէ կեղծ, այլ ամենակեղծ է: Բացի այդ՝ ազգութեան և կրօնի խնդրի վերաբերութեամբ դեռ ես 1872 թուականին ես յայտնել եմ իմ հայեացքը նոյն իսկ «Մեղուի» մէջ «Նամակ Աստրախանից» յօդուածիս մէջ. այդ հայեացքը ինձ համար անջնջելի համոզմունք է եղել և կը մնայ միշտ: «Մեղուն» կամակորում է ճշմարտութեան դէմ, պատճառ այդ ճշմարտութիւնը ոչ ինքը, այլ «Մշակն» է արծարծել առաջին անգամ, և նա այս պրինցիպին հաւատարիմ կը մնայ մինչև վերջ. «Մեղուն» կամակորում է ինքն իր դէմ, պատճառ նրա գոյութիւնը զուգընթաց է իր բռնած ուղղութեան հետ, մի յամառ, ժամանակակից հոգուն հակառակ տարր փայլայում է «Մեղուին» նրա թունաւոր զանգվածի համար. այդ այն տարրն է, որ գիտակցաբար պղտորում է ջուրը միամիտ որսեր անելու համար. նրան ձեռնտու չէ այն ազատ գաղափարը՝ որ քարոզում է «Մշակը»: Թուցէ «Մեղուն» իր հայհոյական շռայլութիւնից մի բաժին ևս ինձ կը տայ, բայց թող հաւատացած լինի, որ ես այնքան հեռու եմ ապրում, որ նրա բզզոցը անզօր է այնքան տարածութիւնից լսողութեանս վրդովելուն:

Իմ ծանօթների կասկածը փարատելու և գլխաւորապէս այդ հարցի վերաբերութեամբ իմ հայացքը պաշտպանելով, պատւական «Մշակին», անկեղծ համակրութիւնս արտայայտելու նպատակով մի մերժէք, խնդրում եմ ձեզ, մի անկիւն շնորհել նամակիս ձեր լրագրի էջերի մէջ:

Կ. Փամպուխչեանց

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԹԻՒՐՔԻԱ

—

«Presse» լրագրին հեռագրում են Կ. Պօլսից, հոկտեմբերի 15-ից, հետևեալը. Բ. Դրան Պրիզրէնից ստացած տեղեկութիւնները հաստատում են այն լուրը, որ այս օրերս մի քանի մարդիկ յարձակումն գործեցին աւստրիական թարգմանի տան վրա, և չը նայելով նրա յուսահատ ընդդիմութեանը, սպանեցին տանտիրոջը և իր կընկան: Մարդասպաններից պաշտպանվելու ժամանակ, նա աւազակներից երկուսին սպանեց և երկուսին վիրաւորեց: Բ. Դուռը հրաման ուղարկեց Պրիզրէնի վարչութեանը, որ ամեն միջոցներ գործադրեն յանցաւորներին բռնելու և պատժելու համար:

ՖՐԱՆՍԻԱ

—

Լրագիրների մէջ կարդում ենք հետևեալ տեղեկութիւնները:

Բօնապարտիստները հոգացին փոքր ի շատէ զուարճացնել եւրոպական հասարակութեանը, որ հափազանց ձանձրացած է աբելեան գործերի դանդաղ ընթացքից: Նրանք հաւաքվեցին Ֆերնանդօի ցիրկի մէջ և վճռեցին, որ բօնապարտեան ընտանիքի այժմեան ներկայացուցիչ իշխան Ժերօմ, պէտք է հրաժարվի իր իրաւունքներից ֆրանսիական գահի վրա յօգուտ իր մեծ որդի, իշխան Վիկտոր Բօնապարտի: Բայց իշխան Ժերօմ հրաժարվեց ընդունել պատգամաւորներին և յայտնեց նրանց մի նամակով, որ ինքը ոչինչ բանից հրաժարվելու դիտաւորութիւն չունի և որ իր որդին չէ ընդունում բօնապարտիստների առաջարկութիւնը:

Այսպիսով բօնապարտեան կուսակցութիւնը այս անգամ պաշտօնապէս մնաց առանց առաջնորդի: Մինչև այժմ այդ կուսակցութիւնը կարող էր իր առաջնորդ համարել իշխան Ժերօմին, որի իրաւունքները այժմ նա մերժեց: Այդ կուսակցութեան և բօնապարտեան ընտանիքի այժմեան ներկայացուցչի մէջ մինչև այժմ եւրօպային յայտնի անհամաձայնութիւն չը կայ, այժմ այդ անհամաձայնութիւնը կատարված փաստ է: Բօնապարտիստներին այժմ մնում է միայն փոխել իրանց դրօշակը և միանալ ֆրանսիական միապետական միւս կուսակցութիւններից մէկի հետ: Միևնոյն ժամանակ միապետական և կղերական այդ կուսակցութիւնը, որ միշտ պարծեցել է իր յեղափոխական ծագումով, անկարող է ա մ բ ո ղ ջ ա պ է ս միանալ ֆրանսիական միւս կուսակցութիւններից մէկի հետ:

Նրանց ամբողջապէս չեն ընդունի ոչ օրինականները և ոչ հանրապետականները: Նրանց մնում է միայն զանազան մասների բաժանվել:

Այդպիսի բաժանման վնասները այնքան աչքերև են, որ կարող է մի անսպասելի անցք պատահել Ֆերնանդօի ցիրկի մէջ ժողով կազմող պարոնների համար: Բօնապարտիստները հասկանալով, թէ ինչպիսի ողորմելի դեր պէտք է խաղան այն կուսակցութիւնների մէջ, որոնց հետ ստիպված կը լինեն միանալ, գուցէ ստիպված կը լինեն իշխան Ժերօմին առաջնորդ ճանաչել բօնապարտեան կուսակցութեան, որ այդ դէպքում մաքրված կը լինի կղերականներից և հանրապետութեան անհաշտ թշնամիներից: Այդպիսով փոփոխված ձևով բօնապարտեան կուսակցութիւնը դեռ կարող է ապագայ ունենալ Ֆրանսիայի նման մի երկրի մէջ, որտեղ ժողովրդի մեծամասնութիւնը հեշտութեամբ է հաշտվում ընտրեալ միապետների հետ: Իշխան Ժերօմ կարող է բաւական լինել Ֆերնանդօի ցիրկի մէջ եղած ժողովից, բայց այդ ժողովին մասնակցողները անուղղելի հարուած տուին իրանց կուսակցութեան գործին:

«Դէյլի Նէյուս» լրագրին Վիէննայից գրում են հոկտեմբերի 14-ին. Քաղաքական աղբիւրներից ստացված տեղեկութիւնների համեմատ Ֆրանսիան Արևելեան հարցի վերաբերութեամբ Գերմանիայի և Աւստրիայի հետ համաձայնութեամբ կը գործի և կընդդիմանայ արտաքոյ կարգի միջոցների գործադրելուն: Այդ երեք պետութիւնները լաւ են համարե սուլթանի գահընկէց անելը: Այդ պետութիւնները հարց են բարձրացրել ոչ թէ միայն սուլթանին գահընկէց անելու մասին, այլ և Թիւրքաց գահը մի աւելի ընդունակ ընտանիքի ներկայացուցչին առաջարկելու մասին: Արևելեան հարցի այդպիսի լուծումը ամենաանվտանգն է համարվում:

Լրագիրներին փարիզից հաղորդում են հետևեալը: Հեռագիրների և փօստային մինիստր Կ. Կօշէրի հոկտեմբերի 15-ին հանրապետութեան նախագահ Գրևիին ներկայացրեց միջազգային փօստային կօնֆերենցիայի անդամներին: Հանրապետութեան նախագահը ընդունելութեան ժամանակ շնորհաւորեց կօնֆերենցիայի գործունէութիւնը, որ օգուտ կը տայ Եւրօպայի առևտրին և կը հաստատի խաղաղութեան և ազատութեան գործը: Նոր ժողովուրդները, պատերազմողներից և նուաճողներից արդիւնաբերողներ և առևտրական դառնալով, աւելի մեծ օգուտ տուին խաղաղութեան և ազատութեանը, քան թէ քաղաքականութիւնը և փիլիսոփայութիւնը:

Առաջ ժողովուրդները ապրում էին պատերազմներով և աւարներով, իսկ այժմ նրանք ապրում են իրանց արդիւնաբերութեամբ և նրանց փոխելով: Առաջ նրանք միմեանց ջարդում էին, իսկ այժմ փոխադարձաբար հարստանում են: Նիդերլանդների փօստային գլխաւոր դիրեկտորը շնորհակալութիւն յայտնեց Ֆրանսիայի հիւրասիրութեան համար և յոյս տուեց, որ կօնֆերենցիան բաւականացուցիչ հետևանքների կը հասնի:

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԳՈՐԾԵՐ

—

«Հաւասի» ընկերութեանը հեռագրում են հոկտեմբերի 15-ից: Այսօր չէրնօգորիական իշխանի պատուաւոր զօրքերի ուղեկցութեամբ հասաւ Ցետինիէ չէրնօգորիական զօրքերի գլխաւոր հրամանատար Բօժօ Պետրովիչ: Չէրնօգորիական իշխանը խնդրեց Անգլիայի և Ֆրանսիայի ներկայացուցիչներին ներկայ գտնվել, երբ կը սկսվեն բանակցութիւններ Թիւրքաց հաւատարմատարի հետ Դուլցինիօն յանձնելու մասին: